

REGERINGSKANSLIET

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Montenegro 2011

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna och trendanalys

Montenegro har ratificerat flera av de viktigaste FN-konventionerna om mänskliga rättigheter. De senaste årens arbete mot ett EU-närmande har framförallt inneburit att nationell lagstiftning anpassats för att närmare stämma överens med EU:s krav på olika områden, inklusive krav på rättstatlighet och respekt för mänskliga rättigheter.

Ingen systematisk kränkning av mänskliga rättigheter kan sägas pågå. Den mest utbredda kritiken mot Montenegros skydd av de mänskliga rättigheterna handlar om bristen på tillämpning av de lagar och principer som finns. Bristen på tillämpning grundas i sin tur på brist på viss kompetens och att inga eller otillräckliga resurser tilldelas för utbildning och praktiskt genomförande. Det finns en oro för att anpassningen av lagstiftningen sker mest för syns skull och den politiska viljan att åstadkomma verkliga reformer har blivit ifrågasatt.

De uppföljningsrapporter som EU gjort visar tecken på en förbättrad politisk vilja, men saknar fortfarande exempel på mer påtagliga resultat i exempelvis kampen mot korruption.

Förekomsten av korruption och maktmissbruk hänger delvis samman med bristen på demokratiska traditioner, ett starkt arv från den tidigare enpartistaten. Till problemen bidrar en starkt familje- och klancentrerad samhällstradition som bidrar till nepotism. Ytterligare en faktor som påverkar utvecklingen är det faktum att Montenegro som enda land i Europa inte har bytt regering sedan enpartistaten avskaffades 1992. Dagens regerande parti har sina rötter i det gamla socialistpartiet som suttit vid makten sedan andra världskrigets slut.

Den djupt rotade korruptionen, i kombination med brister i rättsväsendet, anges ofta som det största samhällsproblemet i Montenegro idag. Dessa faktorer utgör även de största hindren för en fortsatt demokratisk utveckling. Politisk påverkan är fortfarande påtaglig inom domstolsväsendet. Flera problem finns avseende effektivitet och att tillämpa de lagar som tillkommit för att stävja korruption i samhället.

Rapporter om brutalitet och misshandel från polisens sida har minskat i omfattning, men fortfarande finns stora brister i utredningen av de fall som rapporteras. Förhållandena i fängelser och häkten är otillfredsställande. Fångar har bristande tillgång till hälso- och sjukvård. Överfulla fängelser är ett övergripande problem och planer på att bygga nya fängelseanstalter har skjutits upp. Fungerande självständiga kontrollorgan för fängelsepersonal och poliser saknas.

Både rättssäkerhet och allmän kunskapsnivå om individernas mänskliga rättigheter får beskrivas som låg i landet, med europeiska mått mätt, även om utvecklingen går i rätt riktning. Kvinnor, personer som tillhör den romska minoriteten, homosexuella personer och personer med funktionsnedsättning är fortfarande föremål för diskriminering och fördomar, även om utvecklingen för samtliga grupper utom romerna kan sägas gå i rätt riktning.

Montenegro är av tradition ett starkt patriarkalt samhälle, i vilket jämställdhet mellan könen i praktiken inte är någon högt prioriterad politisk fråga. 2011 antogs en ny lag mot diskriminering som ett led i närmandet av EU. Våld mot kvinnor i hemmet förekommer, men anmäls sällan. Kvinnoorganisationer i landet har uttryckt oro för att flera länder fasar ut sitt stöd till Montenegro och därmed försvårar möjligheten till en stabil finansiering.

Barn är en annan utsatt grupp, i synnerhet de som är föräldralösa och barn som tillhör den romska minoriteten.

Romerna utgör den mest utsatta minoriteten i landet och är till stor del flyktingar från Kosovo. Personer som tillhör den romska minoriteten blir ofta svårt diskriminerade och lever i djup fattigdom och segregation. Många av dem saknar personliga dokument och är *de facto* statslösa.

Vallagen är inte harmoniserad med författningen vad gäller minoriteternas representation i de nationella och kommunala församlingarna. Författningen garanterar minoriteternas proportionella representation i offentlig förvaltning. Denna rättighet saknar praktisk tillämpning.

Intoleransen mot homosexuella, bisexuella och transsexuella (hbt) personer är

hög och mer än två tredjedelar av befolkningen anser att homosexualitet är en sjukdom. Den ortodoxa kyrkan står ofta för de mest diskriminerande kommentarerna. Även myndigheterna gör sig skyldiga till diskriminering. Trots detta anar man en positiv trend i landet och samarbetet mellan hbt-organisationer och statliga myndigheter förbättras sakta. Enligt justitiedepartementet pågår förberedelser för att lägga fram ett lagförslag om samkönade äktenskap.

Integrationen av personer med funktionsnedsättning är otillfredsställande och många lever isolerade i sina hemmiljöer eller på institutioner. Personer med funktionsnedsättning tillhör den mest utsatta och diskriminerade gruppen. Positiva domar under 2011 i rättsfall om diskriminering av personer med funktionsnedsättning tros kunna bidra till en utveckling i rätt riktning.

Enligt Reportrar utan gränser rankas nu Montenegro, tillsammans med Ryssland, Vitryssland, Ukraina och Turkiet, som de länder i Europa där respekten för pressfrihet är som sämst. Flera attacker mot journalister och redaktioner har förekommit under de senaste åren. Framförallt verkar en genuin vilja saknas att ta avstånd från och effektivt utreda den förföljelse som förekommit. Under början av 2012 har man dock kunnat se starka avståndstaganden och löften om påföljder för förövarna från bland annat landets premiärminister.

I landet finns flera oberoende organisationer som aktivt arbetar för mänskliga rättigheter. Incidenter där företrädare för människorättsorganisationer angripits verbalt via media är relativt vanliga. Sådana angrepp och i vissa fall rena hot har även kommit från regerings- och myndighetshåll. Samarbetet mellan vissa organisationer för mänskliga rättigheter och regering och myndigheter har de senaste åren förbättrats. I både utbildningssammanhang och vid utformandet av nya lagar har oberoende organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter involverats och getts ett konkret inflytande.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Montenegro har ratificerat följande centrala konventioner om mänskliga rättigheter:

-Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights* (ICCPR), samt de fakultativa protokollen om enskild klagorätt och avskaffandet av dödsstraffet

- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (ICESCR)
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination* (CERD)
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* (CEDAW) samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt
- Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (CAT), samt det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child* (CRC) samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter respektive om handel med barn och barnpornografi
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (CRPD), samt det tillhörande protokollet om enskild klagorätt från 2006
- Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of All persons from Enforced Disappearances* (CED)
- Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967
- Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court* (ICC)
- Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (*Europakonventionen*)

Under 2010 lämnades rapporter in till både FN:s kvinnokommitté och barnrättskommitté (gällande andra tilläggsprotokollet till Barnkonventionen).

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Författningen i Montenegro förbjuder tortyr och annan omänsklig eller förnedrande behandling. I strafflagstiftningen stadgas upp till fem års fängelse för den som gör sig skyldig till tortyr. Under 2009 ratificerade landet tilläggsprotokollet till FN:s konvention mot tortyr och åtog sig därmed att upprätta en nationell handlingsplan för att motverka tortyr.

Rapporter om brutalitet och misshandel från polisens sida har minskat i antal under 2011, även om de fortfarande förekommer. Övergreppen anmäls i regel anonymt eller av organisationer som arbetar med de mänskliga rättigheterna. Enligt organisationen Civil Alliance har en förändring skett på senare tid gällande domstolarnas vilja att väcka åtal i dessa fall. Anklagelser tas på större

allvar och ett flertal poliser har åtalats och dömts för övergrepp. Dock leder en fällande dom sällan till kännbara straff. En vanlig påföljd är att den skyldige får löneavdrag, även i fall av grova övergrepp. Polisens uppförande anses ändå av många organisationer ha gjort stora framsteg de senaste ett och ett halvt åren. Den viktigaste kritiken rör fortfarande bristen på effektiv utredning av brotten och lagföring av förövare.

Ansträngningar görs, bland annat inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europas (OSSE) regi, för att reformera polisväsendet i riktning mot en mer kompetent, demokratisk och respekterad institution. Organisationer för mänskliga rättigheter bistår även polisväsendet med utbildning om förhållandet mellan staten och enskilda människors rättigheter. Ett problem som kvarstår är dock avsaknaden av en effektiv oberoende intern kontrollmekanism för översyn av polismäns och fängelsevakters agerande.

Förhållandena i fängelser och häkten är otillfredsställande. Inga nya fängelser har byggts de senaste 30 åren och standarden är undermålig. Det främsta problemet är överbefolkade anstalter; totalt cirka 1 700 personer är placerade i fängelser och häkten som bara har kapacitet för cirka 1 100. Förutom trängsel finns en mängd andra problem, såsom svåra levnadsförhållanden, sanitära missförhållanden, bristfällig personlig säkerhet och att häktade och dömda brottslingar inte hålls åtskilda. Det finns även rapporter om att personer med psykisk nedsättning, svårt kriminella och unga hålls tillsammans. En positiv utveckling är att organisationer för mänskliga rättigheter numera tillåts inspektera fånganstalterna regelbundet. Även representanter från EU och ombudsmannaämbetet har getts tillträde. Flera organisationer för mänskliga rättigheter, bland annat Montenegrin Helsinki Committee for Human Rights, erbjuder fångar gratis juridisk rådgivning vid sina besök. Planer på att bygga nya fängelser finns, men har skjutits på framtiden av resursskäl.

4. Dödsstraff

Dödsstraff är förbjudet enligt den montenegrinska författningen. Landet har ratificerat tilläggsprotokoll 13 till Europakonventionen som förbjuder dödsstraff under alla omständigheter (även i krig).

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Författningen förbjuder godtyckliga frihetsberövanden. Häktning förutsätter att det finns en stark misstanke om att brott begåtts och polisen får hålla kvar en misstänkt i upp till 48 timmar utan att denna ställs inför en domare. Generellt sett respekteras reglerna av landets myndigheter även om det förekommer rapporter om godtyckliga gripanden.

Rörelsefriheten får betecknas som stor och passhandlingar kan erhållas utan andra problem än eventuella väntetider. I december 2009 avskaffade Schengenländerna sitt visumkrav för medborgare från Montenegro. Besökare i landet får uppehålla sig 90 dagar utan tillstånd.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Den nationella lagstiftningen garanterar i stor utsträckning grundläggande rättssäkerhet. Montenegro har ratificerat de relevanta konventionerna på området.

Rättssäkerheten i Montenegro får emellertid beskrivas som låg. Allvarliga problem finns angående rättstillämpningen överlag och detta gäller hela rättskedjan. Enligt organisationen Civil Alliance är de största problemen med rättsväsendet korruption, ineffektivitet och brist på transparens. En av de svagaste länkarna till ett väl fungerande rättssystem anses vara en bristfällig åklagarmyndighet. Domstolarna är överbelastade med mål, har otillräckliga resurser och ålderdomlig utrustning. Åklagare underlåter i vissa fall på oklara grunder att åtala misstänkta förövare.

Myndigheter respekterar generellt sett domstolsavgöranden, även om verkställandet ofta sker med fördröjning. Överklagandeprocesser tar i många fall lång tid och den dömda hinner ibland avtjäna hela sitt straff innan fallet tas upp av Högsta domstolen. Det finns ingen självklar rätt till eller vana att hantera öppna rättegångsförhandlingar i praktiken. Brister i rättigheten och möjligheten att till exempel själv anlita experter har rapporterats. En åtalad person har generellt sett rätt till en offentlig försvarare om brottet kan ge mer än tio års fängelse. En oskyldighetspresumtion finns (att anses oskyldig tills motsatsen bevisats). Straffbarhetsåldern är fjorton år.

Författningsdomstolen har efter ett antal uppmärksammade positiva domar i fråga om brott mot mänskliga rättigheter kritiserats av övriga domstolar och Högsta Domstolen har till och med officiellt begärt att författningsdomstolens kompetens i dessa frågor ska begränsas.

Domarnas låga lönenivå anges ofta som en grogrund för korruption, samtidigt som den försvårar rekryteringen av unga och kompetenta jurister. Ytterligare ett komplicerande faktum är den rättsliga immunitet som domare och åklagare har.

En strategi för reformering av rättsväsendet under perioden 2007-2012 antogs av parlamentet i juni 2007. Den största förändringen sedan dess är att domare inte längre väljs av parlamentet utan av ett särskilt rättsråd. Enligt Montenegrin Helsinki Committee for Human Rights har denna reform dock inte gjort

domstolarna mer självständiga. Den politiska påverkan är fortfarande påtaglig och det är svårt att göra karriär inom domstolsväsendet om man öppet kritiserar landets politiska ledning.

I augusti 2010 antogs en ny lag om rättegångsförfarande i brottmål. Enligt denna är det åklagaren som ska leda förundersökningen. Den tillämpas framförallt mot organiserad brottslighet, men för andra brott gäller det tidigare förfarandet med domaren som förundersökningsledare. Denna nya lag har dock skapat en viss förvirring i rättskedjan om ansvar. Vissa fall riskerar att gå om intet då det är oklart vem som ska hålla i utredningen.

Det finns en särskild ombudsman till vilken personer kan vända sig, som anser sig ha fått sina rättigheter kränkta av landets myndigheter. Ombudsmannen är även övervakare av den nya anti-diskrimineringslagen. Årligen mottar ombudsmannakontoret cirka 500 klagomål. Majoriteten av klagomålen, omkring 30 procent, handlar om långa handläggningstider i domstol. Ombudsmannens rekommendationer följs i de allra flest fall av de berörda myndigheterna, om än med viss fördröjning. Ombudsmannens arbete begränsas av bristande resurser, kunskap och personaltillgång. Vissa frågetecken finns kring ombudsmannens oberoende då denne väljs av parlamentet. Dessutom är ombudsmannen beroende av särskilda godkännanden från finansdepartementet i hur den tilldelade budgeten får användas, vilket också riskerar att undergräva ombudsmannens oberoende ställning. I den senaste revideringen av regelverket kring ombudsmannaämbetet riskerar ämbetet framtiden att få tillgång till sekretessbelagda handlingar, något som kritiserats av organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter.

Det finns ännu ingen rättshjälpslag som ger rätt till fri juristhjälp. Ett flertal organisationer för mänskliga rättigheter erbjuder dock gratis juridisk rådgivning.

Juristutbildningen innehåller ingen obligatorisk utbildning i mänskliga rättigheter. Äldre domare och åklagare har ofta mycket bristande kunskaper i relevanta konventioner och avstår därför från att använda sig av dessa. Organisationer i det civila samhället i landet genomför utbildningar på området mänskliga rättigheter, men dessa utbildningar är inte obligatoriska.

7. Straffrihet

Efter att Montenegro 2006 utropade sin självständighet och statsunionen med Serbien upplöstes efter en folkomröstning, har landet ratificerat

Europakonventionen och andra för området relevanta internationella konventioner.

Vad som fortfarande är oklart är hur dessa konventioner ska tillämpas när det gäller brott begångna i landet under den period som föregick självständigheten.

Den så kallade process för stabilisering- och associering till EU, som ligger till grund för Montenegros EU-integration innehåller krav på samarbete med Internationella krigsförbrytartribunalen för före detta Jugoslavien (ICTY) i Haag.

Grova brott mot folkrätten, bland annat krigsförbrytelser, begicks i Montenegro under 1990-talet. Endast ett fåtal av dessa har lett till åtal. De senaste åren har en handfull utredningar drivits med olika resultat. Myndigheterna dras med av otillräckliga resurser, bristande erfarenhet hos utredare och domare samt den långa tid som passerat sedan brotten begicks. I två av fallen har samtliga misstänkta släppts i brist på bevis. Ett av de fall som fortfarande pågår gäller ett uppmärksammat fall från 1992 då montenegrinsk polis och säkerhetstjänst deporterade ett hundratal bosniska flyktingar från Montenegro tillbaka till det bosnien-serbiska koncentrationslägret i Foca. Endast ett fall har lett till längre fängelsedomar. Det gällde fyra medlemmar av f.d. Jugoslaviska folkets armé som gjort sig skyldiga till krigsbrott i koncentrationslägret vid Morinj.

Kritik har riktats mot EU och internationella organisationer för att de inte utsätter Montenegro för tillräckligt stark press att göra upp med sitt förflutna. Misstänkta krigsförbrytare lever kvar i Montenegro och borde utan alltför stor ansträngning kunna åtalas. I flera fall antas även politiska motiv finnas till att inte åtala misstänkta krigsförbrytare.

Det bör också noteras att Montenegro slutit ett bilateralt avtal med USA om att inte överlämna amerikanska medborgare till Internationella brottmålsdomstolen (ett så kallat artikel 98.2-avtal).

8. Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och tryckfrihet garanteras formellt i författningen. Faktisk tillämpning av yttrande- och tryckfriheten måste dock betraktas som otillfredsställande.

Organisationen Reportrar utan gränser placerar i sitt index över pressfrihet i världens länder för år 2011 Montenegro på plats 107 (av 179 länder). Montenegros placering försämrades med tre steg sedan 2010 och rankas nu,

tillsammans med Ryssland, Vitryssland, Ukraina och Turkiet, till de länder i Europa där respekten för pressfrihet är som sämst.

Journalister i Montenegro är en utsatt grupp och riskerar att drabbas av såväl fysiska som verbala attacker, anonyma hot och skadeståndskrav för förtal. Det är även svårt för undersökande journalister att hitta intervjupersoner som öppet vågar uttala sig kritiskt på grund av rädsla för reprimander av olika slag. Antalet angrepp har tilltagit under senare år. Polisutredningar och rättsprocesser kring dessa fall leder sällan till fällande domar. I vissa fall finns misstanke om att oskyldiga individer dömts för dåden mot betalning, som professionella syndabockar. Under början av 2012 kan dock noteras en ökad benägenhet hos den politiska ledningen att fördöma attacker på journalister och en uppmärksam incident i mars månad utreddes på rekordtid. Det är dock för tidigt att säga om detta utgör ett trendbrott.

Förtal är numera avkriminaliserat och en tidigare praxis med mycket höga böter väntas nu ändras efter en uppmärksamdom i Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter i Strasbourg. Detta kan tänkas minska benägenheten hos maktavare att utnyttja domstolarna för att skydda sig mot kritik.

9. Mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfrihet garanteras i författningen. Individer som är öppet politiskt oliktankande och aktiva inom organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter vittnar emellertid om upprepade hot och trakasserier från okända personer. Rädslan att råka illa ut verkar vara utbredd i dessa grupper. 2011 ställdes Prideparaden i Montenegro in efter attacker mot hbt-personer.

Under våren 2012 har massdemonstrationer hållits i huvudstaden Podgorica med tusentals deltagare. Det började med ett upprop mot höjda elpriser till följd av statliga subventioner mot industrin. Sedan ändrades inriktningen till ett öppet missnöje med generella samhällsproblem, som korruption och politikernas kopplingar till organiserad brottslighet. Dessa demonstrationer har tillåtits, men vissa statliga företag rapporteras ha försökt dämpa deltagandet genom att schemalägga extra arbetsdagar på dessa datum.

10. Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfrihet garanteras i författningen och respekteras överlag. Kyrka och stat är åtskilda, och det råder generellt tolerans mellan de stora religionerna. En ordentlig folkräkning i landet har inte gjorts sedan 2003. Då bekände sig 74,2 procent till en kristen ortodox tro, 17,7 procent till islam och 3,5 procent till den katolska kyrkan. Viss kritik har framförts mot staten för att den ska ha favoriserat den serbisk-ortodoxa kyrkan, trots att denna ska vara oberoende.

Den serbisk-ortodoxa kyrkan – vars anhängare utgör cirka 70 procent av de ortodoxt troende – har en tvist med den mindre montenegrinska ortodoxa kyrkan vad gäller legitimitet och egendomsfrågor. Den serbisk-ortodoxa kyrkan har anklagats för att konfiskera och förändra kulturarv från den montenegrinska för att ytterligare stärka sin position. Den har även kritiserats för att handla och uttala sig politiskt. Den montenegrinska kyrkan, som inledningsvis var en organisation i det civila samhället, är inte erkänd inom det ortodoxa internationella samfundet.

Olika religiösa organisationer har ansökt om att egendom som konfiskerades 1945 ska återlämnas. Inga direkta framsteg har skett i denna fråga.

11. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Montenegros författning definierar landet som en parlamentarisk demokrati och garanterar ett självständigt rättsväsende. Den fastställer skydd för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för minoriteter, samt garanterar civil kontroll av militären och säkerhetstjänsten. Författningen har ännu inte harmoniserats med lagstiftning som reglerar val till parlamentet och kommunala församlingar, främst när det gäller proportionell representation av personer som tillhör nationella minoriteter.

I stora drag uppfyller författningen de krav som ställs inom ramen för landets integration i EU. Parlamentets möjligheter att utöva inflytande över rättsväsendet samt att välja ombudsman är dock inte i linje med europeisk standard.

Det självständiga Montenegro är en parlamentarisk demokrati där alla medborgare över arton år har rätt att rösta i allmänna val. Två års registrerad bosättning i landet är ett annat krav för rösträtt.

Parlamentet, med sammanlagt 81 mandat, väljs vart fjärde år. När de senaste allmänna valen genomfördes i mars 2009 motsvarade de enligt OSSE:s byrå för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR) i stort sett internationell standard. Anklagelser om oegentligheter i samband med valet har dock inte följts upp av myndigheterna, vilket gör att förtroendet för de demokratiska institutionerna urholkats.

Presidenten väljs direkt av folket och sitter på femårsmandat. Filip Vujanovic är president sedan maj 2003, och valdes om i februari 2008, vilket är i enlighet med den nya författningen. Presidenten representerar Montenegro utomlands, är överbefälhavare, utlyser nyval och föreslår regeringschef som sedan

godkänns av parlamentet. Presidenten utnämner även en rad offentliga ämbeten på förslag av regeringen.

Landets ledande politiker, Milo Đukanović, har omväxlande varit regeringschef och president mellan 1991 och 2010. Han är partiordförande i landets dominerande parti, Demokratiska Socialistpartiet, DPS (Demokratska Partija Socijalista) med rötter i det före detta kommunistpartiet. Även president Vujanović tillhör DPS.

Sedan 2010 är Igor Lukšić landets premiärminister. Han tillhör samma parti som sin företrädare Đukanović och president Vujanović, (DPS). Den nuvarande regeringen har suttit sedan 2010 och har arton ministrar, varav två är kvinnor.

Montenegro är uppdelat i 21 kommuner, vars lokala församlingar väljs i lokalval. De kommunala förvaltningarna dras med problem som bristande administrativ kapacitet, utbredd korruption och feldimensionerad organisation.

På nationell nivå finns ett särskilt parlamentsutskott med ansvar för mänskliga rättigheter, vilket dock är administrativt svagt. Ministeriet för mänskliga- och minoriteters rättigheter utarbetade bland annat 2010 års anti-diskrimineringslag och 2011 års ombudsmannalag. Dessa lagar, som utarbetats tillsammans med myndigheter och organisationer i det civila samhället som arbetar med mänskliga rättigheter, har dock inte genomförts fullt ut ännu på grund av resurs- och kompetensbrist. Lagarna anses i viss mån som otillräckliga då alla gruppers intressen inte uttryckligen bevakas.

Enligt EU-kommissionens bedömning är Montenegros offentliga förvaltning överlag svag och under starkt politiskt inflytande. Detta i kombination med nepotism vid tillsättningar underminerar kvaliteten och effektiviteten i förvaltningen. Det finns även ett stort behov av att rent allmänt främja öppenhet inom statsapparaten. Problemen är stora på såväl lokal som nationell nivå.

Den utbredda korruptionen anses allmänt vara det största samhällsproblemet, men är samtidigt ett av de svåraste att överblicka och komma åt. Starka band mellan politiker, näringslivsintressen och ibland kriminalitet, i kombination med dålig insyn i myndigheternas arbete, leder till ständiga misstankar om intressekonflikter och korruption. Till detta kommer arvet från den tidigare enpartistaten med dess starka politiska inflytande över alla samhällssektorer. En stor del av korruptionen är inte direkt monetär, vilket ytterligare försvårar att bekämpa den.

Enligt organisationen Transparency Internationals korruptionsindex ligger Montenegro på 66:e plats bland 183 rankade länder. Rankningen har förbättrats med tre platser sedan 2010 och Montenegro ligger, trots problemen, förhållandevis bra till i regionen.

Enligt EU-kommissionen finns flera problem med tillämpning och effektivitet av de lagar som tillkommit för att stävja korruption i samhället. Två exempel är lagen om att förhindra intressekonflikter och lagen om partifinansiering.

En inskränkning av de medborgerliga och politiska rättigheterna som EU-kommissionen kritiserat Montenegro för, är den strikta tillämpningen av medborgarskapslagen, vilken förhindrar flyktingar som sedan 1999 bott i landet att kunna bli medborgare. Montenegro har också några utestående problem att lösa med Serbien. Ett sådant är frågan om dubbelt medborgarskap, vilket Montenegro hittills vägrat acceptera.

I maj 2007 upptogs Montenegro som medlem av Europarådet. 2010 trädde ett så kallat Stabiliserings- och associeringsavtal (SAA) i kraft mellan Montenegro och EU. SAA är främst ett frihandelsavtal, men medför även att viktiga delar av EU:s gemenskapsrätt ska tillämpas i Montenegro. Sedan 2010 har Montenegro även status som kandidatland till EU. Något datum för att inleda medlemskapsförhandlingarna är inte satt ännu, men väntas i juni 2012.

För att kunna ta sig an skyldigheterna som ett EU-medlemskap medför måste landet stärka sin administrativa kapacitet överlag. Myndigheterna är idag generellt svaga och oerfarna, och det finns genomgående stora behov av utbildning, mer resurser, ökad öppenhet och förhöjd personalkapacitet. En av de största utmaningarna är att genomföra den stora mängden nya lagar. Det finns även brister i tillsynen att lagarna efterlevs.

EU-kommissionen ställde i december 2010 upp sju riktmärken när det gäller att tillämpa reformer inom prioriterade reformområden. Riktmärkena måste uppnås för att Montenegro ska anses vara redo att börja förhandla om EU-medlemskap. De sju riktmärken avser i stora drag att:

- stärka vallagstiftningen och parlamentets roll
- slutföra vissa reformer av offentlig förvaltning och minska det politiska inflytandet över denna
- stärka rättssäkerheten på olika sätt, bland annat genom att stärka rättskedjans självständighet
- förbättra det juridiska ramverket för att bekämpa korruption och uppvisa övertygande resultat i hur detta tillämpas
- stärka kampen mot organiserad kriminalitet och uppvisa övertygande resultat i denna kamp
- förbättra situationen för pressfriheten

- förbättra det juridiska ramverket i arbetet med att motverka diskriminering av framförallt den romska minoriteten

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

12. Rätten till arbete och relaterade frågor

Montenegro har ratificerat den Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner om mänskliga rättigheter: förbud mot tvångsarbete (konventionerna nr 29 och 105); förbud mot barnarbete (konventionerna nr 138 och 182); icke-diskriminering i arbetslivet (konventionerna nr 100 och 111); samt föreningsfrihet och förhandlingsrätt (konventionerna nr 87 och 98).

Tidigare, under enpartistatens tid, var diskriminering i arbetslivet vanligt förekommande, och att inneha vad som ansågs vara den rätta politiska åsikten var praktiskt taget en förutsättning för en karriär inom den offentliga sektorn. Även efter landets demokratisering kan tillsättandet av högre tjänster i viss mån sägas vara politiskt färgat.

Arbetslösheten i Montenegro uppskattades 2011 ligga på cirka 19 procent. Betydligt fler kvinnor än män saknar arbete, eventuellt så många som 34 procent. Genomsnittslönen i augusti 2010 var enligt officiell statistik 504 euro (brutto) per månad.

Arbetsveckan är 40 timmar. Det finns ingen bestämmelse mot övertidsarbete. Säsongsanställda personer arbetar ofta betydligt mer än 40 timmar i veckan. Fackföreningar finns och får verka utan inskränkningar. Strejkrätt finns, men med vissa inskränkningar (främst strejkförbud för militär och polis).

Enligt lag måste arbetsgivare betala pensions- och sociala avgifter för sina anställda, vilket bidrar till att många arbetsgivare låter bli att registrera sin arbetskraft. Dessa lämnas därmed utan socialt skyddsnät. Samhället dras även med uteblivna eller kraftigt försenade utbetalningar av löner och pensioner, från såväl staten som näringslivet.

13. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälso- och sjukvårdssektorn har inte fullständigt återhämtat sig efter den allmänna ekonomiska nedgången under 1990-talet. Tillgången till statligt subventionerad hälso- och sjukvård är begränsad, samtidigt som det finns gott om välutrustade privatkliniker för den minoritet som har råd. Korruptionen anses allmänt vara djupt rotad inom hälsosektorn och detta även när vården bekostas av den offentliga sjukförsäkringen.

Sjukvård kan, i vissa områden och för vissa samhällsgrupper som

internflyktingar och romer, vara svår att få tillgång till.

Barnadödligheten ligger på cirka åtta promille. Förväntad livslängd är 71,7 år för män och 76,6 år för kvinnor. Regeringens arbete för att förbättra hälsosituationen följer en särskild långtidsstrategi fram till 2020, med målet att öka livslängden samt förbättra livskvalitet och hälsovård för alla.

Författningen definierar Montenegro såsom en ”ekologisk” stat, men i praktiken är budgettilldelning och administrativ kapacitet för miljöarbete otillräcklig. Ett av flera allvarliga problem gäller den bristfälliga avfallshanteringen. Miljösituationen har lokalt i vissa fall lett till allvarliga hot mot människors hälsa, såsom vid hälsovådlig hantering och transport av avfall från zink- och blygruvan nära Plevlja i norra Montenegro. Historiskt sett är Montenegro kraftigt nedsmutsat av både industri och samhälle. Dagens tunga industrier är hårt kritiserade för sina stora utsläpp och fortsatta brist på miljömedvetenhet.

14. Rätten till utbildning

Skolgången är obligatorisk och kostnadsfri upp till femton års ålder. I praktiken måste dock alla köpa egna skolböcker. I gruppen 5-14 år är 89 procent inskrivna i skolan, för gruppen 15-19 år är siffran 69 procent. Andelen studenter som läser vid universitet uppgår till cirka 3,5 procent av befolkningen. Personer som tillhör den romska minoriteten är gravt underrepresenterade på universiteten. 2009 var endast åtta av omkring 25 000 studenter av romsk härkomst.

Det finns en lag som garanterar lika rätt till utbildning för alla, oavsett kön, språk, religiös och etnisk tillhörighet etc. Denna kompletterades av ytterligare en lag 2011 som ska garantera tillgång till utbildning oavsett språk. Emellertid saknas grundskoleundervisning på språket romani, då det varken finns utbildade lärare eller skolböcker. Vissa organisationer för mänskliga rättigheter driver projekt för att integrera romska barn i skolan, men arbetet går långsamt. Det är ytterst sällsynt att romska barn slutför hela den obligatoriska grundskoleutbildningen. Problemet är delvis socialt kopplat, då många romska barn hålls hemma för att bidra till försörjningen. Det förekommer även klagomål från albanska grupper om att tillgången på undervisning och läromedel på albanska är otillräcklig.

Låga lärarlöner och eftersatt underhåll av skollokaler inverkar negativt på utbildningens kvalitet. Det förekommer uppgifter om korruption inom utbildningssektorn.

Ett statligt reformprogram inom skolsystemet har som mål att anpassa detta till

EU-standard, vilket ovan nämnda lag från 2011 var en del av. Genomförandet går dock långsamt då ekonomiska och personella resurser saknas.

15. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Ekonomisk utveckling och levnadsstandard har påverkats negativt av konflikterna på 1990-talet och har ännu inte återgått till tidigare nivåer. Det finns en relativt stor andel som lever i fattigdom, de allra flesta av dem är romer och flyktingar från grannländerna. De utländska investeringarna i Montenegro har ökat kraftigt under 2000-talet, även om många av dem fastnar i den komplicerade byråkratin. Välståndet är ojämnt fördelat och de ekonomiska klyftorna är de största i regionen. Statliga subventioner till stora industrier drabbar även folket som får täcka dessa kostnader. Under våren 2012 har demonstrationer hållits mot bland annat höjda elpriser och den bakomliggande korruption som anses vara huvudorsaken till dessa.

Enligt FN:s utvecklingsprogram (UNDP) utvecklingsindex för 2011 ligger Montenegro på 54:e plats av 187 länder. Det är en försämring med 6 platser sedan 2010 och placerar landet i genomsnittet för regionen.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

16. Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Montenegro har ratificerat FN:s konvention mot all form av diskriminering av kvinnor. Diskriminering är även förbjuden enligt författningen och den nya anti-diskrimineringslagen från 2010. Sedan april 2009 finns ett särskilt jämställdhetskontor på ministeriet för minoriteter och mänskliga rättigheter.

Det finns en jämställdhetslag som förbjuder könsdiskriminering. Lagen innehåller ett generellt stadgande om icke-diskriminering på grund av kön, men det finns ingen uttrycklig princip om lika lön för män och kvinnor. I praktiken är kvinnors löner mycket lägre än för män med motsvarande arbete. Implementeringen av den nya lagen förväntas ta lång tid. Än så länge har ingen dömts enligt jämställdhetslagen.

Montenegro är av tradition ett starkt patriarkaliskt samhälle, där jämställdhet mellan könen i praktiken inte är en prioriterad politisk fråga. Många kvinnor är okunniga om sina rättigheter, även om organisationer som arbetar med kvinnors mänskliga rättigheter bedriver kampanjer i utbildningssyfte.

Kvinnor har ett begränsat politiskt inflytande. I mars 2012 var endast tolv av 81 parlamentsledamöter kvinnor och endast två ministrar i regeringen kvinnor. Dock har antalet kvinnor bland läkare och jurister ökat den senaste tiden. Kvinnor utgör enligt officiell statistik även cirka 50 procent av studenterna i skola och på universitetet.

I ekonomiskt hänseende kommer kvinnorna också till korta. De äger endast fem procent av landets egendomar och arbetslösheten är högre bland kvinnor än bland män. Få män är föräldralediga, trots att lagen ger män och kvinnor lika möjligheter till föräldraledighet.

Våld mot kvinnor i hemmet förekommer, men anmäls sällan. Enligt organisationer för mänskliga rättigheter har en av fyra kvinnor någon gång blivit utsatt för våld i hemmet. Bristande förtroende för rättsväsendet och en samhällstradition som stigmatiserar våldtäktsoffer gör att kvinnor avstår från anmälan. Polisens arbete för att skydda kvinnor präglas också av fördomar angående kvinnans ställning. I juli 2010 antogs en lag om skydd från våld i familjen, men tillämpas inte i praktiken. Skyddsboenden för kvinnor och barn som är offer för våld i hemmet finns, men saknar statligt stöd.

Kvinnorätsorganisationer i landet bedriver samarbete med polis och åklagarmyndigheter för ökad kunskap och medvetenhet i ämnet. De uttrycker dock oro för att många länder fasar ut sitt bistånd till Montenegro och därmed försvårar finansieringen. Det finns ingen stabil statlig finansiering till organisationer som arbetar med kvinnofrågor.

Människohandel med kvinnor är ett problem, liksom på övriga västra Balkan. Montenegro är framför allt transit-, men även ett destinationsland. De flesta offren är kvinnor och flickor från andra delar av Östeuropa och Ryssland. Montenegro har ratificerat Europarådets konvention om bekämpande av människohandel och även antagit en nationell handlingsplan. Maximistraffet för människohandel är tio år och människohandlare åtalas numera aktivt. Utvecklingen bedöms gå framåt och åtal har bland annat väckts mot poliser som varit inblandade i människohandel. Utbildningar har bedrivits för domare och åklagare för att sprida kunskap om problemet. Regeringen har nyligen öppnat ett skyddsboende i Podgorica för dessa offer.

17. Barnets rättigheter

Montenegros lagstiftning på området barnets rättigheter anses hålla internationell standard. FN:s barnkonvention är införlivad i nationell lagstiftning. I praktiken är dock framstegen blygsamma. Klagomål som avser barns rättigheter hanteras av ombudsmannaämbetet.

Enligt en undersökning gjord av organisationen Center for Children's Rights tillhör föräldralösa och romska barn de mest utsatta grupperna.

Undersökningen visar att psykisk och fysisk misshandel är vanligt. Lagen tillåter dock inte att en omyndig person gör en brottsanmälan utan föräldrarnas godkännande och en konsekvens av det är att mycket få fall av familjerelaterat våld anmäls. Center for Children's Rights in Montenegro uttrycker oro för det långsamma rättssystemet, vilket drabbar barn som akut far illa i hemmet. Tiden från anmälan till åtgärder är mycket lång.

Det förekommer rapporter om att barn, särskilt de som tillhör den romska minoriteten, transporteras genom landet med destination Västeuropa i syfte att utnyttjas för påtvingat tiggande. Få sådana fall kommer dock till myndigheternas kännedom.

Minimiåldern för anställning är femton år, men det är vanligt att barn på landsbygden som arbetar i familjens jordbruk är yngre än så. Romska barn bidrar till familjens försörjning från tidig ålder.

18. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolken.

Den etniska sammansättningen i Montenegro utgörs av: 43 procent montenegriner, 32 procent serber, 8 procent bosnjaker, 5 procent albaner och 12 procent övriga grupper (främst kroater och romer). En grundläggande folkräkning har dock inte gjorts i landet sedan 2003.

Författningen garanterar respekt och skydd för nationella minoriteter. En rad olika lagar garanterar rättigheter inom utbildning, kultur samt tillgång till information på respektive minoritetsspråk för personer som tillhör en minoritetsgrupp. Montenegro har ratificerat Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter samt Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Ministeriet för minoriteter och mänskliga rättigheter samt ombudsmannaämbetet, med en biträdande ombudsman med ansvar för minoritetsfrågorna, utgör huvudsakligt institutionellt ramverk för skyddet av minoritetsrättigheterna. Överlag råder goda relationer mellan de olika etniska grupperna, varav flera är organiserade inom särskilda nationella minoritetsråd.

Den särskilda lag som reglerar rättigheter för personer som tillhör en minoritetsgrupp definierar dock minoriteterna med utgångspunkt från medborgarskap. Detta strider mot den generella principen från Europarådets ramkonvention, enligt vilken ingen åtskillnad för rättigheter får göras mellan medborgare och icke-medborgare. Vid utformningen av den nya antidiskrimineringslagen ansågs inte personer som tillhör minoriteter vara bland de mest utsatta grupperna. Lagen är därför inte utförligt inriktad mot dem.

Vallagen är fortfarande inte harmoniserad med författningen vad gäller minoriteternas representation i både den nationella och kommunala församlingen. Författningen garanterar även minoriteternas proportionella representation i offentlig förvaltning, en rättighet som alltjämt saknar praktisk tillämpning. Det finns till exempel inga representanter för den romska minoriteten i parlamentet och endast en representant i landets lokala församlingar.

De mest utsatta minoriteterna är romer, egyptier och ashkalier (albansktalande egyptier). Man beräknar att cirka en tredjedel av dessa grupper saknar identitetshandlingar och inte är folkbokförda, vilket leder till bristande tillgång till grundläggande samhälls service och arbetsmarknad. Många lever i bostäder av undermålig standard i provisoriska kåkstäder. Den övriga befolkningen har i allmänhet omfattande fördomar mot romer. Romernas brist på skolgång anses vara en avgörande faktor för deras situation.

Inom ramen för ett regionalt initiativ på västra Balkan (*The Decade of Roma Inclusion*) har regeringen antagit en handlingsplan för att förbättra de ekonomiska och sociala villkoren för romer under perioden 2005-2015.

Möjligheten att få dubbelt medborgarskap, det vill säga montenegrinskt medborgarskap vid sidan av det ursprungliga, är starkt begränsad. Montenegros nya författning tvingar i dagsläget personer från till exempel Serbien att välja mellan serbiskt eller montenegrinskt medborgarskap. Detta medför att de medborgerliga rättigheterna begränsas för de minoritetsgrupper och flyktingar som hamnade på ”fel” sida av gränsen efter att statsförbundet Serbien - Montenegros upplöstes 2006. Väntetiden på ett medborgarskap är mycket lång, ibland upp till tio år.

19. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homosexuella, bisexuella och transsexuella personer (hbt) är några av de mest marginaliserade grupperna i det montenegrinska samhället. All diskriminering är förbjuden enligt författningen (som dock inte uttryckligen nämner homosexuella). Den anti-diskrimineringslag som trädde i kraft i juli 2010 förbjuder uttryckligen diskriminering på grund av sexuell läggning.

Intoleransen mot homosexuella är hög i Montenegro. I en undersökning från 2010 uppgav 68 procent av befolkningen att de ansåg homosexualitet vara en sjukdom. Den ortodoxa kyrkan deltar öppet i debatten och står ofta för de mest diskriminerande kommentarerna, vilka dock inte leder till rättsliga följder. 2011 ställdes Prideparaden i Podgorica in efter tidigare attacker mot personer knutna till hbt-rörelsen. Det finns ingen uttrycklig lag mot hatbrott, och hbt-

personer skyddas inte uttryckligen av lagen mot hets mot folkgrupp.

Incidenter rörande diskriminering förekommer, men anmäls sällan och får inga rättsliga följder då offren inte öppet vågar identifiera sig som homosexuella. EU-kommissionen framförde i november 2010 kritik mot detta och påpekade att även myndigheterna gör sig skyldiga till diskriminering. Enligt samma källa är informationskampanjer mot diskriminering otillräckliga. En positiv trend är ett samarbete mellan hbt-organisationer, rättsväsende och sjukvården för att utbilda och skapa ökad förståelse för hbt-personers ofta utsatta situation. Detta samarbete har enligt organisationen för mänskliga rättigheter, Juventas, varit mycket framgångsrikt.

20. Flyktingars rättigheter

1990-talets krig utlöste stora flyktingströmmar i regionen, och flera miljoner människor tvingades på flykt inom eller utanför sitt hemland. I Montenegro beräknar man att cirka två tredjedelar av flyktingarna i landet har flytt från Kosovo och är romer eller ashkalier. Ingen pålitlig statistik finns tillgänglig men Civil Alliance uppskattar att det finns cirka 17 500 flyktingar enbart från Kosovo och Bosnien. Just denna grupp anses vara den mest utsatta flyktinggruppen, då många av dem saknar personliga dokument och de facto är statslösa. Totalt fanns 2011 cirka 24 000 flyktingar i Montenegro enligt Amnesty International.

Många flyktingar befinner sig i en mycket svår situation, är utan arbete och klart överrepresenterade bland de fattiga. Återvändandet, beträffande såväl internflyktingar som flyktingar från regionen, går långsamt och majoriteten kommer sannolikt aldrig att återvända till sin ursprungliga hemvist.

År 2009 lanserade regeringen ett program för att omregistrera flyktingar, vilket även bestämmer deras rättsliga status. Processen är dock omständlig och de som inte registrerar sig inom utsatt tid är inte berättigade att söka permanent uppehållstillstånd. Förfarandet har kritiserats av såväl FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) som av organisationen Youth Initiative for Human Rights (YIHR) för att missgynna flyktingar som saknar personliga dokument. Montenegro bidrog även till den så kallade Belgraddeklarationen 2011, vilken resulterade i Sarajevoprocessen. Det är ett återuppbyggnadsprogram mellan länderna i regionen för att hjälpa flyktingar att kunna återvända till sina hemländer.

Montenegros asyllag ger asylsökande en rad rättigheter, så som rätten till identitetshandlingar, arbete och hälsovård. Lagen efterlevs dock inte till fullo och införandet av fungerande asylprövningsrutiner går mycket långsamt. Att etablera ett mottagningscenter för asylsökande är planerat men har försenats.

21. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Montenegro har undertecknat FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt. Regeringen har även antagit en strategi för perioden 2008-2016 med målet att integrera personer med funktionsnedsättning i samhället. Flera relaterade lagar har tillkommit men implementeringen går trögt. Myndigheterna följer inte upp anmälningar om diskriminering och i de fall domar har fallit i diskrimineringsärenden har de inte lett till förbättrad praxis vid myndigheterna. I den nya antidiskrimineringslagen räknas personer med funktionsnedsättning som en av de mest utsatta grupperna i samhället. Hittills har ett fall rörande den nya lagen uppmärksamats och gäller en blind man med sin ledarhund som nekats inträde. Det positiva domstolsutslaget kan förhoppningsvis leda till en mer positiv trendutveckling.

Arbetslöshet är ett allvarligt problem för personer med funktionsnedsättning. Myndigheterna tillhandahåller inte förutsättningar för rehabilitering. Offentliga byggnader är sällan anpassade för behov hos personer med funktionsnedsättning.

Den sociala integrationen av personer med funktionsnedsättning är otillfredsställande och många lever antingen isolerade i sina hemmiljöer eller på institutioner. Personer med psykisk funktionsnedsättning, inklusive barn, är den mest utsatta och diskriminerade gruppen, också vad gäller tillgången till lämplig hälsovård. Institutionaliseringsen av denna grupp har blivit kritiserad bland annat av EU-kommissionen, men ansträngningarna för att råda bot på denna situation går långsamt framåt. Värst är situationen på institutionen Komanski Most utanför staden Podgorica. Undermåliga faciliteter, en blandning av olika åldrar och dåligt utbildad personal är några av problemen.

Specialskolor och klasser som kan ta emot ungdomar med funktionsnedsättning är otillräckliga till antalet och ojämnt fördelade geografiskt. I arbetslivet är diskrimineringen utbredd och mycket få personer med funktionsnedsättning har arbete.

ÖVRIGT

22. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

I landet finns flera oberoende organisationer som aktivt arbetar för att främja respekten för mänskliga rättigheter. Några viktiga sådana är till exempel Human Rights Action, Civil Alliance, MANS, SOS Podgorica, Juventas,

Montenegro Helsinki Committee for Human Rights och Association of Youth with Disabilities.

Dessa och andra organisationer är engagerade i att skapa uppmärksamhet kring mänskliga rättigheter och lyfta fram begångna överträdelser. De försöker påverka lagstiftningsarbetet, de bedriver grundläggande utbildning i mänskliga rättigheter och arbetar för att öka medvetandet om de mänskliga rättigheterna.

Relationerna mellan organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter och den montenegrinska regeringen har delvis förbättrats, särskilt när det gäller medverkan i lagstiftningsarbete kring sociala frågor och miljöfrågor. Däremot har organisationer som övervakar statsmakternas förehavanden upplevt ökade svårigheter. Incidenter där företrädare för organisationer för mänskliga rättigheter angripits verbalt via media är relativt vanliga. Sådana angrepp och i vissa fall rena hot har kommit från regerings- och myndighetshåll. Anklagelserna har ofta antytt att dessa organisationer i det civila samhället arbetar för ospecificerade utländska intressen.

23. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Många av de viktigaste internationella människorättsorganisationerna och flera FN-organ har kontor i Montenegro. Europarådet, OSSE, UNDP, FN:s barnfond (UNICEF) och UNHCR är några exempel på organisationer med lokal representation.

Det svenska biståndet till Montenegro är sedan 2010 utfasat i enlighet med den svenska regeringens beslut att koncentrera biståndet till färre länder. Även andra givarländer håller på att lämna Montenegro.